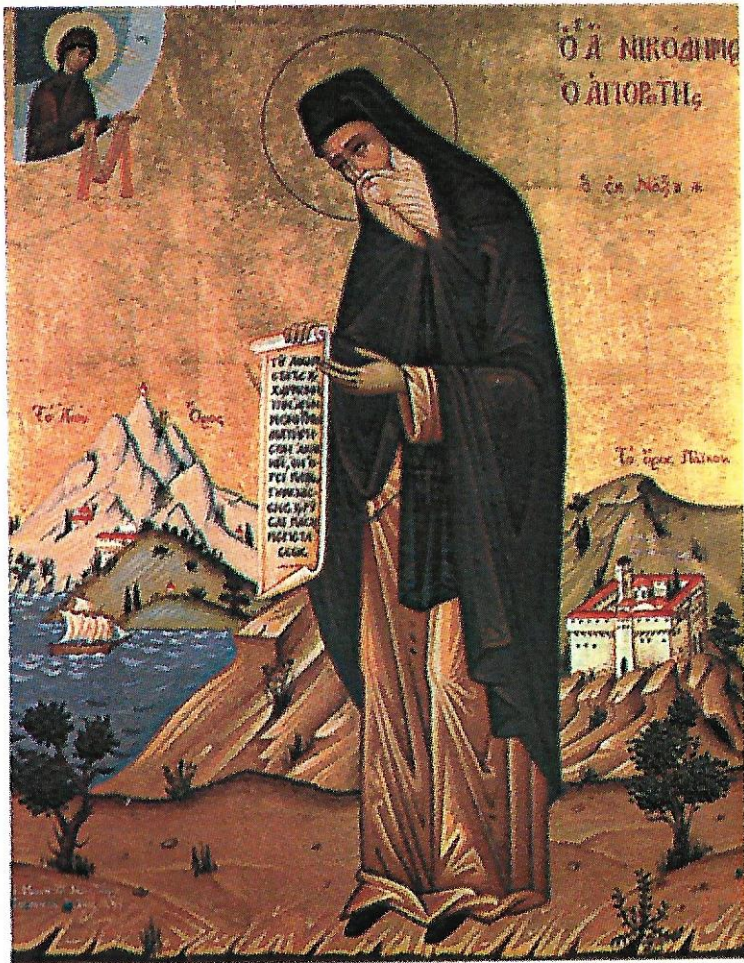

SFÂNTUL
NICODIM AGHIORITUL

PAZA CELOR
CINCI SIMȚURI

aminte (căci acesta este într-adevăr lucrul cel greu). Că darul nu este al celor ce vorbesc, ci al celor ce bine viețuiesc, după cum a zis Grigorie Teologul.

-Al preacinstitei – și mie prea doritei – voastre preasfințenii

Rob prea mic și prea plecat,

Nicodim, nemonahul monah

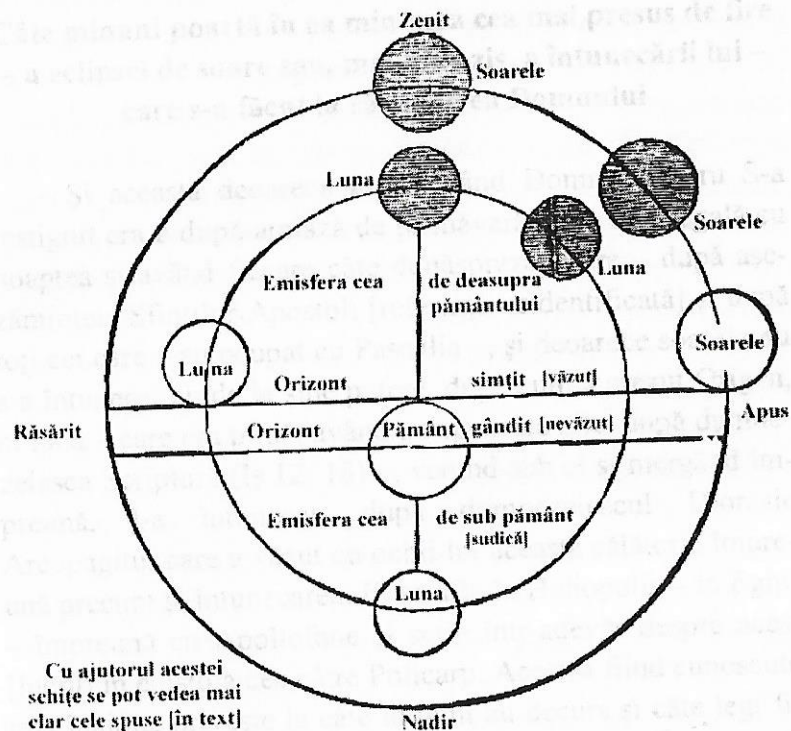
Duhule cel de viață dătător,

Darul cel de la Dumnezeu curgător,

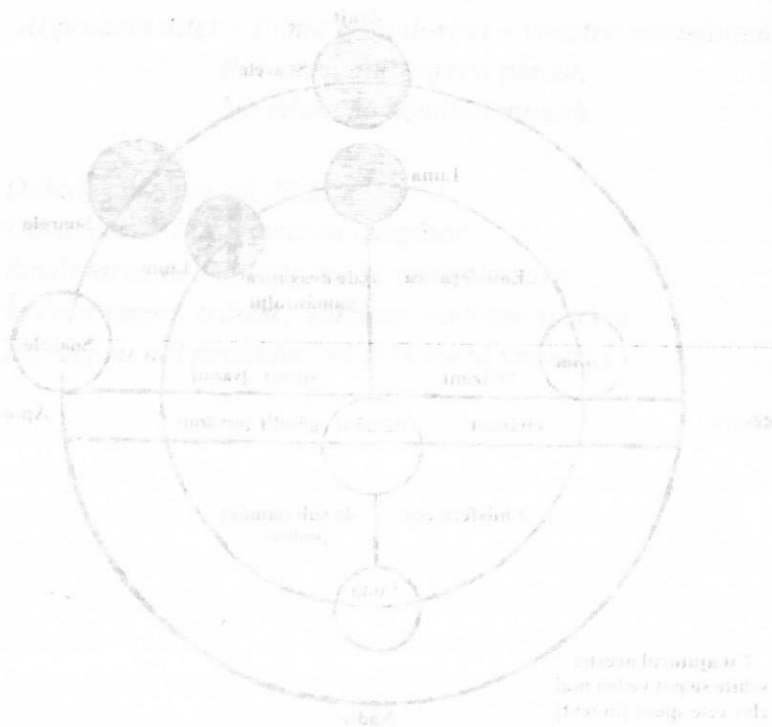
Revărsarea cea înnoitoare și mângâietoare

În care respir, trăiesc, gândesc, vorbesc și scriu,

Petreci cu noi pretutindeni și în toată vremea.

Citește cu luare-aminte istoria ce urmează

(Este cu înălțimea de 10 cm și lățimea de 10 cm)

APENDICE

I

Câte minuni poartă în ea minunea cea mai presus de fire – a eclipsei de soare sau, mai bine zis, a întunecării lui – care s-a făcut la răstignirea Domnului

Și aceasta deoarece atunci când Domnul nostru S-a răstignit era o după-amiază de primăvară, ziua fiind egală cu noaptea și având fiecare câte douăsprezece ore – după așezămintele Sfinților Apostoli [referință neidentificată] și după toți cei care s-au ocupat cu Pascalia –, și deoarece soarele nu s-a întunecat cu de la sine putere, după cum a crezut Origen, ci luna – care era plină, având paisprezece zile, după dumnezeiasca Scriptură (Iș 12, 18) –, venind sub el și mergând împreună, l-a întunecat, după dumnezeiescul Dionisie Areopagitul care a văzut cu ochii lui această călătorie împreună precum și întunecarea. El se afla în Heliopolis – în Egipt – împreună cu Apollofane și scrie într-adevăr despre acest [lucru] în epistola cea către Policarp. Acestea fiind cunoscute mai înainte, privește la câte minuni au decurs și câte legi firești s-au schimbat din cauza acestei lipsiri mai presus de fire.

1. După legile cele firești, atunci când este lună plină, este imposibil ca ea să călătorească împreună cu soarele. Și aceasta deoarece în timpul acesta amândoi luminătorii se află în opoziție [unul cu altul]. Adică: dacă soarele se află la amiază deasupra pământului și la intersecția verticalei locului cu

emisfera cerească superioară, [loc] care se numește Zenit, atunci luna se află – conform simetriei – la intersecția verticalei locului cu emisfera cerească inferioară – [loc] care se numește Nadir. Și invers. Și iarăși: dacă soarele se află la apus, luna se află la răsărit. Și invers. Însă la răstignirea Domnului aceste legi firești s-au schimbat, căci soarele și luna s-au mișcat împreună în călătoria lor mai presus de fire și preaslăvită. Despre aceasta scria Marele Dionisie lui Policarp cel mai sus pomenit: „Deci spune-i lui: ce spui despre eclipsa arătată în timpul crucii mântuitoare? Amândouă s-au văzut prezente: luna arătându-se cu soarele în Heliopole în mod minunat (paradoxal) (căci nu era timp de conjuncție)” (Sfântul Dionisie Areopagitul, *Epistola VII către Policarp*, op. cit., p. 260).

2. Luna a pornit înaintea [soarelui] și într-un minut a parcurs douăsprezece ceasuri întregi. Căci în acel minut, când ea trebuia să se afle la semnul cel de sub pământ – Nadir –, ea s-a aflat la semnul cel de deasupra pământului – Zenit –, căci a alergat cu o nespusă și neînțeleasă viteză pe dedesubtul pământului, prin emisfera nordică, până în emisfera sudică de deasupra pământului, ajungându-l pe soare la mijlocul cerului, și a călătorit împreună cu dânsul la al șaselea ceas din zi în care a fost răstignit Domnul.

3. Luna, după ce a călătorit împreună cu soarele, partea ei cea opusă nouă – adică discul ei cel al paisprezecelea întreg [sic] – a rămas cu totul neluminată, fiind lipsită atât de lumina cea deosebită care venea de la soare, cât și de cea proprie ei. Căci și luna are lumină proprie, fiind un astru pe jumătate strălucitor, după părerea generală atât a celor din vechime cât și a astronomilor mai noi. Deci, așa cum atunci

când este lună nouă se vede însăși lumina ei proprie – căci atunci ea se află sub soare, după cum zic astronomii –, tot așa trebuia să se vadă la Răstignire doar lumina proprie a lunii, fără vreo mijlocire, ea fiind [în acel moment] sub soare. Însă atunci luna, fiind lipsită și de lumina proprie ei, s-a întunecat și mai mult și și-a ascuns lumina, fiind mai puțin luminoasă decât atunci când se află în celelalte faze nedepline. [În timpul acesta] soarele se afla sub pământ, iar umbra pământului – cea de forma căpățânii sfeclei de zahăr -- cădea peste lună, cu toate că în acea vreme nu era nici o cauză care să pricinuiască lunii această întunecare adâncă.

4. Luna fiind plină, dar fără lumină, a acoperit tot discul soarelui. De aceea soarele mai că a dispărut, făcându-se nevăzut de la ochii celor ce vedeau. S-au arătat aproape toate stelele. În miezul zilei cel luminat al Vinerii celei Mari, s-a făcut prea adânc miez de noapte. Drept urmare, această întunecare a soarelui s-a făcut în toată lumea și în tot locul. Acest lucru nu se întâmplă niciodată atunci când soarele și luna călătoresc în mod firesc împreună.*

Despre aceasta trei evangheliști au zis cu un singur glas: Matei: *întuneric s-a făcut peste tot pământul* (Mt 27, 45), Marcu: *întuneric s-a făcut peste tot pământul* (Mc 15, 33), iar Luca: *întuneric s-a făcut peste tot pământul* (Lc 23, 44).

5. Luna, după ce a acoperit tot discul soarelui, a mers împreună cu acesta spre apus. Și l-a ținut acoperit așa trei ceasuri întregi, până la cel de-al nouălea, după cum ne zic dumnezeieștii evangheliști: Matei (27, 45), Marcu (15, 33) și Luca (23, 44). Dar nu l-a acoperit sau descoperit pe el

* Urmează un text confuz: „fiind de trei-patru zile”.

încet-încet – după cum se întâmplă la o eclipsă normală –, ci l-a acoperit în totalitate în aceste trei ceasuri, lucru care este mai presus de fire și preaslăvit.

6. După scurgerea celor trei ceasuri, timp în care luna a acoperit soarele, iarăși l-a descoperit, dar împotriva rânduie-lii celei firești. Căci atunci când [cele două astre] călătoresc împreună, în mod normal și se face eclipsă de soare, iar partea lui care se întunecă prima tot aceea se va și lumina prima. Însă în vremea aceea, partea care s-a întunecat prima s-a luminat ultima și invers: partea care s-a întunecat ultima s-a luminat prima. De aceea același dumnezeiesc Dionisie scria în [epistola] către Policarp despre acest fenomen, zicând: „Și iarăși [zic]: nu s-a întunecat și [nici nu] s-a luminat [pe urmă soarele] pe aceeași parte, ci invers” [text neidentificat în traducerea părintelui Stăniloae pe care o folosim].

7. După ce luna a mers împreună cu soarele către apus, acoperindu-l timp de trei ceasuri, adică până la al nouălea ceas din zi, nu l-a urmat mai departe și nici nu a apus împreună cu el. Nu! Ci lăsându-l pe el la locul de pe cer corespunzător ceasului al nouălea [ora trei după-amiază], s-a întors înapoi la răsărit. Și până să parcurgă soarele acea distanță de cer corespunzătoare celor trei ceasuri care mai rămăseseră până la sfârșitul zilei, luna s-a grăbit și cele nouă ceasuri le-a parcurs în trei și astfel, atunci când soarele s-a aflat la marginea apusului, luna s-a aflat simetric la cealaltă margine a răsăritului. Și în felul acesta s-au reșezat amândoi luminătorii [la locurile lor], reintrând în rânduiala lor cea firească.

Dacă ar fi să socotim toate cele scrise până aici, care s-au întâmplat la răstignirea Domnului, vom zice: luna a mers înainte față de mișcarea ei normală și de orbita ei cu

cineisprezece ore. Douăsprezece [au trecut] până ce a coborât de la Nadir și a ajuns soarele la Zenit și trei au trecut cât a mers împreună cu el până la apus, acoperindu-l. Apoi lunii i-au trebuit nouă ore până să se întoarcă înapoi la răsărit. De aceea luna a făcut atunci o noapte și o zi în patruzeci și două de ore. Adică: șase ore de la apus până ce a ajuns la mijlocul emisferei nordice; douăzeci și patru de ore au trecut cât timp a mers înainte și s-a întors înapoi; iar douăsprezece ore cât a mers de la răsărit până la celălalt apus, împlinind astfel o noapte normală după rânduială și durată.

Ai văzut, frate, câte minuni poartă în ea doar o singură minune: cea a eclipsei de soare care a avut loc când Domnul a fost răstignit? Slăvește-L, dar, pe Hristos, Care S-a răstignit și Care, deși cu trupul Se afla pe cruce, era și atotputernic cu a Sa dumnezeire, lucrând niște minuni ca acestea, după cum iarăși zice același Dionisie:

„Unele lucruri mai presus de fire ca acestea s-au petrecut în același timp, fiind posibile de făcut de Hristos, Atoatecauzatorul Care face cele mari și minunate, ce nu au număr” (Sfântul Dionisie Areopagitul, Epistola VII, *op. cit.* p. 260). Iar Mihail Sincelul zice în cuvântul de laudă către Dionisie: „Această minune mult minunată a eclipsei de soare, fiind analizată în amănunțime, a fost de ajuns pentru Dionisie și Apolofane, care erau elini, ca să cunoască dumnezeirea lui Iisus Hristos. Dumnezeiescul Dionisie, privind la această minune, s-a gândit și a zis: «un Dumnezeu neștiut pătimește cu trupul și pentru El toate s-au întunecat și s-au clătinat».”

Apolofane, care a rămas elin, s-a gândit și el și a zis dumnezeiescului Dionisie: „Acestea, o, bunule Dionisie, sunt

răsplățile faptelor dumnezeiești” (Sfântul Dionisie Areopagitul, Epistola VII, *op. cit.* p. 260) – adică acestea sunt schimbări ale lucrurilor dumnezeiești, după Pahimere, căci se va schimba minciuna în adevăr, întunericul în lumină, moartea în viață, omul se va face Dumnezeu [după har] – și toate celelalte. Eclipsa aceasta este arătată, dintre elini, și de către Flegon istoricul în *Istoriile* sale, cartea a 13-a. Iar din vechii noștri scriitori bisericești de către African, în cartea a 5-a a *Istoriilor* sale, și de către Eusebie Pamfil. Iar dintre cei mai recentți de către dumnezeiescul Maxim Pahimere, Ghenadie Scholarios, Nichifor Theotokis și Corderie Iezuitul, în cărțile de curând tipărite în 2 volume, [cuprinzând scrierile] Sfântului Dionisie.

Iar Domnului nostru Iisus Hristos, Celui Care printr-o minune ca aceasta Și-a făcut cunoscută dumnezeirea Lui și Și-a adevărit-o, fie slava și stăpânirea în veci.

Amin.

APENDICE

II

Răspuns despre însemnarea aflată în *Războiul nevăzut* care se referă la Doamna noastră

Născătoarea de Dumnezeu [vezi cap. 49]*

Deoarece oarecare învățați, care se îndeletnicesc mai ales cu sfințita teologie, au citit însemnarea despre Doamna de-Dumnezeu-Născătoarea pe care am [făcut-o] în cartea cea de curând tipărită a *Războiului nevăzut* și nu înțeleg: 1) cum de am zis că, dacă oamenii și celelalte făpturi ar fi devenit rele, ar fi fost de ajuns doar Născătoarea de Dumnezeu ca să-L mulțumească pe Dumnezeu și 2) cum de am zis că întreaga lume, atât cea gândită [nevăzută], cât și cea simțită [văzută] a fost creată pentru acest scop, adică pentru Născătoarea de Dumnezeu, care la rândul ei a fost făcută pentru Domnul nostru Iisus Hristos, le răspund aici prin cuvinte scurte spre a dezlega nedumerirea lor.

Deci să răspund la cea dintâi [nedumerire]. Acest cuvânt a fost tâlmăcit odată de către marele cuvântător de Dumnezeu al Tesalonicului, Sfântul Grigorie Palama.

Dar pentru că eu nu am acea carte în care este scrisă acea tâlcuire, pentru a o aduce de față, reamintesc un alt cuvânt al aceluiași sfânt în care se află [scrisă] într-un mod mai tainic o explicație ca aceasta; zice, deci, Sfântul Grigorie în

* În ed. Bunavestire din 1996, cap. 49 se află la pagina 147.

omilia lui la pilda Evangheliei cu invitații la nuntă: „Așadar, cel ce spune că nu se cade să fie creați cei ce se vor munci zice că nici cei ce se mântuiesc nu se cade să se facă de la Dumnezeu și nici să aibă o fire rațională și stăpână pe sine. Și deși toate celelalte [creaturi] s-au făcut pentru firea cea cuvântătoare [adică pentru om], din cele zise mai sus reiese că nu se cade ca Dumnezeu să fie Ziditorul lor. Vedeți, dar, câtă nebunie este în aceste cuvinte! Dar deoarece acest neam zidit de Dumnezeu [omul adică] este rațional și stăpân pe sine – prin faptul că-și poate purta singur de grijă și prin aceea că are liberul arbitru, adică unii vor să fie răi, iar alții buni –, ar fi fost rău pentru Cel cu adevărat bun să nu aducă la ființă pe cei buni din cauza celor răi. Iar dacă [măcar] unul [dintre oameni] ar fi chibzuit mai bine, [Dumnezeu] și-ar fi dat seama că deși [doar] unul vrea să fie bun, nici așa nu ar fi drept să Se lepede de cele zidite. Căci mai bun este unul care face voia lui Dumnezeu decât nenumărați călcători de lege” (cf. Sir 16, 4). Deci dacă Dumnezeu ar fi ales să zidească [creeze] pe unul singur dintre toți cei care sunt și se mântuiesc cu simplitate, chiar dacă toți ceilalți – îngeri și oameni răi – se pierd, după cum zice Sfântul acesta, dacă – repet – unul singur dintre cei ce se mântuiesc putea să-L mulțumească pe Dumnezeu mai mult decât toți ceilalți, care însă vor să piară, cu cât mai mult și mai neasemănat putea să-L mulțumească doar Doamna de-Dumnezeu-Născătoarea care covârșește fără asemănare pe toți cei care se mântuiesc – și pe îngeri și pe oameni – prin neasemuita ei sfințenie, [fiind mai presus] decât toți cei care se vor înrăi din întâmplare și vor pieri îngerii și oamenii [text obscur. Se poate ca Sfântul

Nicodim să se refere la faptul că răutatea este acea patimă care a dus la pieire atât pe îngeri cât și pe oameni].

2. Dacă Doamna de-Dumnezeu-Născătoarea va fi privită numai în momentul în care purta în pântecele ei – care nu cunoscuse ispită de bărbat – pe Fiul lui Dumnezeu – despre acest moment o lege politică hotărăște că pruncul [din pântece] reprezintă o parte firească a mamei, chiar dacă acest lucru nu este pe placul altor legi politice –, este destul a mulțumi pe Dumnezeu nu numai pentru toată creația Lui [cea văzută], ci și pentru [cea nevăzută], simplă, care a fost făcută prin cuvântul Său [cu lucrarea Sa]; căci fiind în starea aceasta, a primit în ea pe Cuvântul lui Dumnezeu Cel preaputernic, Ziditorul a toate, Care și nenumărate lumi poate să zidească.

3. (la această nedumerire am să răspund mai la sfârșit): cele pe care le-am spus în acea însemnare nu sunt hotărâtoare și dogmatice, ci [sunt zise] cu îndoială și cu presupunere.

[Revin] și răspund la cea de-a doua [nedumerire]: nu numai lumea cea gândită și simțită a fost creată pentru acest scop, adică pentru Doamna de-Dumnezeu-Născătoarea, iar ea, la rândul ei, a fost creată pentru Domnul nostru Iisus Hristos – după cum arată foarte bine acest lucru înțeleptul și de Dumnezeu cuvântătorul Iosif Vrienie, spunând: „Și, ca să spun pe larg, tot scopul acestei lumi, al întregii zidiri, al tuturor stihțiilor, al tuturor ființelor, deci și al oamenilor, al tuturor generațiilor, al tuturor veacurilor și vremurilor – adică floarea – este Stăpâna de-Dumnezeu-Născătoarea, iar rodul preafrumos (numindu-L după firea omenească) este Fiul ei Cel Unul născut” (Capitolul 2 al *Cuvântului la Bunavestire*, Tom II). [Dar] nu răspund numai prin aceasta, ci adaug, în-

tregind cele spuse mai sus, că facerea întregii lumi – materială și nematerială – a fost hotărâtă mai înainte de veci spre acest scop. Acest lucru va fi dovedit prin cele ce urmează. Dumnezeieștile Scripturi mărturisesc faptul că Taina Iconomieii celei în trup a Cuvântului lui Dumnezeu este începutul tuturor căilor Domnului. Faptul că ea era mai înainte de creație și că s-a hotărât înainte de a se hotărî toate cele care au un sfârșit* poate fi văzut în aceste citate scripturistice care mărturisesc acest lucru: *Domnul m-au zidit pe mine început căilor Sale spre lucrurile Sale. Mai înainte de veci m-au întemeiat pe mine* (Pr 8, 23). Sau: *carele este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, întâiul născut decât toată zidirea* (Col 1, 15) (vezi că nu a spus simplu *decât toată zidirea ei*, [s-a referit la] *toată zidirea nevăzută și văzută*). Și *pe care mai înainte i-au cunoscut, mai înainte i-au și hotărât să fie asemenea chipului Fiului Său, ca să fie El întâi născut între mulți frați* (Rm 8, 29).

Mulți din Sfinții Părinți glăsuiesc împreună cu dumnezeieștile Scripturi, căci tâlcuind ei textele de mai sus: „Domnul m-au zidit pe mine ca început căilor Sale” și „întâi născut decât toată zidirea”, spun că ele se referă la Iisus Hristos, dar nu luat după dumnezeire, căci după dumnezeirea Lui este de o ființă și împreună veșnic cu Tatăl, nici nu a fost zidit de

* În ediția 1826 este folosită expresia „înainte de hotărârea tuturor celor ce se mântuiesc”. Cuvântul „mântuiesc” poate avea în acest caz două sensuri: 1. oamenii – deci înainte de a se hotărî crearea tuturor oamenilor –, ei fiind singurii despre care se poate spune că se mântuiesc, și 2. lucrurile care au un sfârșit – conform sensurilor cuvântului redată în *Dicționarul de sinonime al limbii române*, ed. 1999: dezrobire/eliberare... sfârșire/terminare/...

Dumnezeu și nici nu e cea dintâi dintre zidiri – după Arie –, ci [luat] după firea omenească.

Pe acesta – scopul acestei lumi – l-a avut Dumnezeu ca început al dumnezeieștilor și veșnicelor Sale hotărâri și lucrări, mai înainte de orice alt lucru. Acești Părinți sunt: Marele Atanasie în cuvântul împotriva arienilor, Chiril al Alexandriei în cartea a patra a scrierii *Tezaur despre Sfânta și cea deoființă Treime*, precum și dumnezeiescul Augustin în cartea întâi a scrierii *Despre Sfânta Treime*.

Iar cum că prehotărârea lui Hristos este mai înainte de toate prehotărârile luate asupra celor ce se mântuiesc, mărturisește Apostolul zicând: *pe care mai înainte i-a cunoscut, mai înainte i-a și hotărât să fie asemenea chipului Fiului Său* [Rm 8, 29]. Tâlcuind acest verset, Oikumenios, zice: „Ceea ce este Fiul lui Dumnezeu după firea omenească (adică sfânt și fără de păcat) s-au făcut și ei după dar. «Iar Iconomia chip al Fiului o numește și trupul Lui cel de aici.» Chipul acesta [este] viața cea întru sfințenie și viețuirea neprihănită spre orice lucru.” Despre Iconomie a tâlcuit și Sfântul Chiril al Alexandriei, iar Coresie descoperă pe larg dogma aceasta în cuvântul despre mai-înainte-hotărâre [prehotărâre].

Dumnezeiescul Maxim, în tâlcuirea a șazecea a [lucrurilor] neînțelese despre dumnezeiasca Întrupare, zice acestea: „Aceasta este taina cea mare și ascunsă. Aceasta este ținta fericită (sfârșitul) pentru care s-au întemeiat toate. Acesta este scopul dumnezeiesc, gândit mai înainte de începutul lucrurilor pe care definindu-l spunem că este ținta finală mai înainte gândită, pentru care sunt toate, iar ea pentru nici una. Spre această țintă finală privind Dumnezeu a adus la existență ființele lucrurilor. Acesta este cu adevărat sfârșitul pro-

videnței și a celor providențiale, când se vor readuna în Dumnezeu cele făcute de El. Aceasta este taina care circumscrie toate veacurile și descoperă sfatul suprainfinit al lui Dumnezeu, care există de infinite ori infinit înainte de veacuri. Iar vestitor (Înger) al ei s-a făcut însuși Cuvântul ființial al lui Dumnezeu, devenit om. Căci Acesta a dezvăluit, dacă e îngăduit să spunem, însuși adâncul cel mai dinăuntru al bunătății părintești și a arătat în sine sfârșitul pentru care au primit făpturile începutul existenței (după cum am zis în capitolul XI al acestei cărți la al cincilea loc al dulceților duhovnicești) (Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Despre diferite locuri grele din dumnezeiasca Scriptură*, FR 3, Întrebarea 60, pp. 331-332). Auzi, așadar, că pentru această Taină toate cele ce sunt mai înainte s-au cunoscut și mai înainte s-au hotărât și s-au făcut, dar ea fără de sfârșit [este], nu s-a cunoscut mai înainte, nici s-a hotărât mai înainte și nici nu s-a făcut pentru vreun sfârșit [scop].

Asemănător cu purtătorul-de-Dumnezeu Maxim teologhisește și Marele Grigorie al Tesalonicului, în *Cuvântul la Botez** zicând așa, cuvânt cu cuvânt: „Tatăl, referindu-se la Cel Ce S-a botezat cu trupul: *acesta este Fiul Meu cel iubit, întru Carele am binevoit* (Mt 3, 17), a arătat că cele ce s-au spus mai înainte prin prooroci, adică legiuirile, făgăduințele și punerile de fii [înfierile] nu erau desăvârșite și nici nu s-au zis sau săvârșit după voia lui Dumnezeu, ci au fost spuse pentru acest moment [aici fiind sfârșitul lor]. Și prin cele ce s-au petrecut acum au luat și ele sfârșit. Dar de ce zic despre legiuri lăsate de prooroci, făgăduințe și înfieri? Deoarece și întemeierea dintru început a lumii se uita spre Acesta – Care

* De fapt este vorba de *Cuvântarea la Lumini* [Botez].

Se boteza jos ca un Fiu al omului, iar de sus era mărturisit ca fiind singurul Fiu iubit al lui Dumnezeu, pentru Care și prin Care sunt toate, după cum zice Apostolul ([cf.] Rm 11, 36). De aceea și zidirea cea dintâi a omului pentru Dânsul [s-a făcut], fiind zidit [omul] după chipul lui Dumnezeu, tocmai pentru ca El – [Arhetipul] – să poată încăpea vreodată în chipul cel dintâi. Și legea cea dată de Dumnezeu în rai tot pentru El este. Căci nu ar fi dat-o Dumnezeu dacă [omul] ar fi rămas pe deplin nedesăvârșit. Iar cele pe care le-a făcut și le-a spus Dumnezeu [după el], aproape toate s-au făcut pentru El. [...] [fragment foarte neclar în ed. 1826]. Că și toate cele [ce sunt] mai presus de lume – adică firile și rânduiețile îngerești, precum și legile [ce există] acolo – tind către acest sfârșit încă de la începutul lor – și aici mă refer la Iconomia divino-umană, căreia i-au slujit de la început până la sfârșit. Căci voia lui Dumnezeu cea primordială, bună și desăvârșită este bunăvoirea. Iar Acesta este Singurul în Care Tatăl binevoiește, Se odihnește și Își găsește plăcerea în chip desăvârșit. El este sfetnicul Său cel minunat, Îngerul sfatului celui mare, Cel Ce Îl aude pe Tatăl Său și vorbește cu El, dăruind celor ce Îl ascultă viață veșnică.” Așadar, cu acest scop l-a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său: pentru ca acesta [omul] să-L poată cuprinde [pe Arhetip, petrecând totodată și în nevinovăție] prin întrupare.

Acestor grăitori de Dumnezeu din vechime le-au urmat mulți dintre scolasticii grăitori de Dumnezeu mai apropiați de vremurile noastre care au ieșit din școala celui adânc la

mente, Ioan Duns Scot*, care zicea: „Chiar dacă Adam nu ar fi păcătuit, Fiul omului negreșit ar fi venit pentru a lua trup nepătimaș [și] dacă nu pentru altceva măcar spre a face cunoscută oamenilor, prin Sine, slava lui Dumnezeu cea nesuferită și neapropiată, făcându-i părtași la ea”. Și Sfântul Chiril al Alexandriei este de acord cu această afirmație, zicând în [cuvântul] referitor la Schimbarea la Față: „Glasul lui Dumnezeu Tatăl este bun și vrednic de mirare. Dar ucenicii, fiind ținuți de o frică prea mare, cad jos. Dar aceasta [se întâmplă] pentru a ne învăța din nou că mijlocirea Mântuitorului nostru este foarte trebuincioasă pentru oameni – aceasta înțelegându-o după firea omenească. Căci dacă [El] nu S-ar fi făcut ca noi, cine dintre oameni ar fi suferit [a-L vedea] pe Dumnezeu venind de sus sau slava Lui cea negrăită – care nu poate fi suferită poate de către nimeni din cei născuți – arătată. Căci și fericitul Pavel a zis că El locuiește în lumina cea neapropiată” (din capitolul 17 și 16 al comentariului la Evanghelia de la Matei).

Încă și Fericitul Augustin zice în *Enchiridion* că Dumnezeu a luat trup și suflet ca să se ferească sufletul și trupul omului – sufletul prin dumnezeirea Lui, iar trupul prin firea Lui omenească. Nu mai zic însă că și cetele îngerești aveau trebuință de Iconomia Întropării, deoarece: 1) prin ea luau întărirea în bine [neschimbabilitatea], căci mai înainte de ea nu o aveau – după părerea multor cuvântători de Dumnezeu¹ – și 2) prin ea se făceau mai încăpători [de cele dumnezeiești], iar tainele și strălucirile care la Dumnezeu își au înce-

* Ioan Duns Scot (1274-1308); născut în Scoția, intră în monahism în ordinul franciscanilor; studiază la Oxford, Paris și Köln; este maestrul prin excelență al școlii franciscane.

putul se făceau mai luminoase și le și dobândeau. Despre aceasta a zis înțeleptul Teodorit: „Îngerii, după întruparea [Mântuitorului], Îl văd pe Dumnezeu nu prin asemănarea slavei (ca mai înainte), ci în trupul Său adevărat și viu. De aceea Pavel l-a numit pe Hristos «Cap peste toate» – firește, după firea omenească – sau, după cum scrie dumnezeiescul Ieronim, [El este] mai presus decât toată Biserica, a îngerilor și a oamenilor.”

Încă și sfințitul predicator [Ilie] Miniat mărturisește aceasta în duminica dinaintea Nașterii lui Hristos: „Taina cea mare a Întropării, așa cum este opera cea mai sublimă, slăvită și desăvârșită a înțelepciunii și puterii creatoare dumnezeiești, așa a fost precugetată și precunoscută mai înainte de orice altceva de mintea care pe toate le poartă a lui Dumnezeu. Înainte de a prehotări creația, fie a îngerilor, fie a oamenilor, fie a oricărei altei creaturi, Dumnezeu a prehotărât în sfatul Lui cel veșnic Întroparea Cuvântului dumnezeiesc. De aceea, în dumnezeieștile Scripturi Întroparea Cuvântului lui Dumnezeu se numește «început al căilor Domnului», iar Însuși Cuvântul dumnezeiesc întrupat e numit «mai-întâlnăscut decât toată zidirea».” Deci, rezumând cele spuse mai sus, vedem că Iconomia cea în trup [a Mântuitorului] a fost hotărâtă de Dumnezeu mai înainte de [crearea] tuturor lucrurilor. Pentru că zic sfinții cuvântători de Dumnezeu faptul că dintre toate creațiile lui Dumnezeu, Iconomia cea în trup [a Mântuitorului] Îi dă mai multă slavă lui Dumnezeu. Toți oamenii și toți îngerii la un loc nu ajung să dea atâta slavă lui Dumnezeu câtă Îi dă singur Cuvântul, Dumnezeu-Omul, Care, vorbind cu Tatăl Său Cel fără de început, zice: „Eu Te-am preamărit pe Tine pe pământ”. Iar faptul că – după acest das-

căl înțelept – Taina Întrupării a fost cunoscută și hotărâtă mai înainte de orice zidire provine din faptul că ea este țelul pentru care au fost cunoscute și hotărâte mai înainte toate zidirile, ca unele care au fost cunoscute și hotărâte după ea.

Încă și Grigorie Coresie zice în întrebările privind Iconomia cea în trup (din *Teologia* lui) că Hristos Se numește sfârșitul lucrurilor lui Dumnezeu [încununarea a toate] după [Sfântul] Chiril al Alexandriei și după alți dascăli. Hristos – după firea omenească – Se numește „sfârșit” al lucrurilor lui Dumnezeu, iar sfârșitul a tot lucrul se petrece mai întâi teoretic și în cunoaștere, iar mai apoi practic și în realizare – după Aristotel și după toți metafizicienii mai vechi și mai noi. Tot astfel și Hristos, ca Unul Care este sfârșitul [cununa] tuturor lucrurilor lui Dumnezeu, a fost precunoscut și gândit teoretic de Dumnezeu – în ceea ce privește firea Sa cea omenească –, iar mai apoi a fost făcut și cu împlinirea. Aceasta deoarece toate lucrurile iau formă urmând imaginea care deja există în minte – după filosofi.

Taina Iconomiei celei în trup este numită de către Isaia «sfatul cel vechi al lui Dumnezeu». ² Căci zice: *Doamne Dumnezeul meu, mări-Te-voi și voi lăuda numele Tău, că ai făcut lucruri minunate; sfatul cel din început adevărat* (Is 25, 1). S-a numit *din început* [sau *vechi*] deoarece el este începutul și cel dintâi dintre celelalte sfaturi ale lui Dumnezeu. Iar de ar fi fost vreun alt sfat cunoscut mai înainte de acesta, nu s-ar fi numit *vechi*, ci mai degrabă „mai nou” și mai actual.

Acum să zic un cuvânt și mai înalt și mai adânc: în Dumnezeu se află trei lucruri: ființă, ipostas și lucrare [energie]. Lucrarea [energie] este un mod de manifestare exterior,

ipostasul este un mod de existență lăuntric, iar ființa este existența cea mai lăuntrică. Urmând acestor trei, Tatăl Îi împărtășește Fiului Său Celui de o ființă și Duhului Său Celui Sfânt ființa Sa – Fiului prin naștere, iar Duhului Sfânt prin purcedere. Dacă însă [Dumnezeu] ar fi fost slobod [de orice altceva], nu ar fi avut nici Fiu și nici Duh Sfânt și nici nu Le-ar fi împărtășit Lor ființa Sa. Fiul Și-a asumat firea omenească în ipostasul Său dumnezeiesc, această unire – lucrătoare – fiind mai înainte cunoscută și hotărâtă a se întâmpla sub vreme. Căci firea omenească neavând ipostas [propriu], S-a împărtășit din ipostasul Fiului, luând totodată din El și viața. Dumnezeu a stabilit mai înainte de veci să creeze întreaga făptură, atât cea văzută, cât și cea nevăzută. Iar Duhului Sfânt I s-a dat – după Coresie și după ceilalți cuvântători de Dumnezeu – ca toată lucrarea cea de obște a fericitei Treimi să o împărtășească și după lucrare întregii zidiri. Zidirile se împărtășesc doar de lucrarea și puterea lui Dumnezeu, nu și de ipostas, ființă sau fire, ca unele care și-au luat existența prin puterea și lucrarea [energia] dumnezeiască. Rezultă din cele de mai sus că, deoarece ipostasul este mai lăuntric decât lucrarea [energia], înseamnă într-adevăr că relația cea după ipostas este mai lăuntrică decât relația cea după lucrare. Drept urmare, mai-înainte-cunoștința [preștiința] și înainte-hotărârea [prehotărârea] Întrupării Cuvântului lui Dumnezeu cea după relația ipostasului este mai lăuntrică decât preștiința și mai-înainte-hotărârea [prehotărârea] celorlalte zidiri, după relația lucrării [energiei]. Iar dacă preștiința Întrupării Domnului este mai lăuntrică, dovedit este că – după rânduiala normală – ea e prima, fiind astfel cauza preștiinței zidirilor. Căci și ipostasul cel dumnezeiesc – pe care se sprijină relația

– constituie o preștiință a Întrupării și este și o cauză dovedită a dumnezeieștii lucrări [energii] – după cum spun toți cuvântătorii de Dumnezeu. Pe această lucrare [energie] se sprijină relația și preștiința.

Lângă cele spuse până acum, mai punem și aceasta: asemenea acestor nume cuviincioase și înalte ale lui Dumnezeu – prin care purtătorul-de-Dumnezeu Maxim teologhisește și slăvește mai înalt Taina Iconomieii Întrupării –, și [Sfântul] Andrei Criteanul, foarte sporitul între cuvântătorii de Dumnezeu, [aduce] laudă ipostasului celui de viață începător și de Dumnezeu primitor al Născătoarei de Dumnezeu, [numind-o] organ și chip fără mijlocire [al Tainei] și, totodată, făptuitoarea de neapărată trebuință, fără de care nu se putea într-o Taină ca aceasta, ea fiind maică a lui Dumnezeu Cuvântul Care S-a întrupat. Căci cam așa teologhisește despre ea în cel de-al doilea *Cuvânt la Adormire* din cele trei: „Trupul Născătoarei de Dumnezeu este cu adevărat dătător de viață. [Căci] el a primit înlăuntru plinirea cea dătătoare de viață a Chipului celui dumnezeiesc, adică Frumusețea cea dintâi. [Ea este]: materia cea potrivită a dumnezeieștii întrupări, lumea cea mare în cea mică, [trupul] Celui Ce a adus la ființă lumea care nu era.

Aceasta este împlinirea făgăduințelor care ne-au fost date de Dumnezeu, descoperirea adâncurilor ascunse ale dumnezeieștii nemărginiri, scopul cel plănuit mai înainte de veci de Făcătorul veacurilor, coroana proorocilor celor dumnezeiești, sfatul cel negrăit și mai presus de minte al Iconomieii celei veșnice pentru om” și celelalte. Iar dacă Născătoarea de Dumnezeu este numită de către acest cuvântător de Dumnezeu scop mai-înainte-gândit al lui

Dumnezeu, iar acest scop plănuit din veci este stabilit mai sus de purtătorul-de-Dumnezeu Maxim, care îl numește țel [sfârșit] mai-înainte-gândit, înseamnă că și Născătoarea de Dumnezeu s-ar fi putut numi foarte cuviincios țel [sfârșit] mai-înainte-gândit. Spre aceasta privind Dumnezeu, a adus la ființă toate cele ce sunt, adică lumea cea nevăzută și cea văzută (chiar dacă această cunună [adică Născătoarea de Dumnezeu] a fost [făcută] pentru sfârșitul cel care rezultă din aceasta, adică pentru Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu, care s-a hotărât din veci a se face din ea fără vreo [intermediere]).

Iar aceasta se vede [din cele] săvârșite. Pentru că lumea cea nevăzută a îngerilor și cea văzută a oamenilor s-au învrednicit, prin Născătoarea de Dumnezeu, prima de stabilire [în bine], iar cea de-a doua de cunoașterea lui Dumnezeu. Aceasta o mărturisește Iosif Vrienie, vestitul între cuvântătorii de Dumnezeu și dascăli, zicând în al doilea *Cuvânt la nașterea Născătoarei de Dumnezeu*: „Dumnezeu a făcut un alt cer, însuflețit și rațional, ca prin el să-i pună în rânduială și pe oameni, [aducându-i] la cunoașterea Lui, iar pe îngerii – care nu au căzut – stabilindu-i în bine” (în Tomul al III-lea). Iar acum Doamna de-Dumnezeu-Născătoarea, fiind [imediat] după Dumnezeu, [deci] fără vreo mijlocire și covârșind fără de asemănare nu numai pe oameni, ci și pe cele dintâi și mai înalte cete îngerești, [adică] pe Heruvimi și Serafimi, împarte bogăția tuturor darurilor și a strălucirilor celor dumnezeiești atât tuturor îngerilor, cât și oamenilor, după cum cugetă întreaga Biserică a lui Hristos.

Acestea fiind zise, desprindem de aici două concluzii generale: 1) Taina Întrupării se numește *bunăvoire*, adică

ca o casă care are ferestrele deschise să nu se înnegrească de fumul cel pornit din afară?”

6. Cum se tâlcuiește acest cuvânt al lui Aristotel

care zice: „Nimic nu este în minte

care să nu fi fost mai înainte în simțire”?

Foarte vestit a fost acest cuvânt al filosofului Aristotel care zice: „Nimic nu este în minte care să nu fi fost mai înainte în simțire”. Ca să arate dacă acest cuvânt este adevărat sau mincinos, mulți – mai vechi sau mai noi – multe au spus și au scris despre el și asupra lui, zise și nezise, grăite și negrăite – după cuvântul Scripturii. Iar eu, folosindu-mă de aceste păreri diferite, voi spune pe scurt aceasta: dacă acest cuvânt se referă la cele bune, mincinos este. Și aceasta deoarece mintea din fire a fost zidită de Dumnezeu bună. Ea a luat bunătatea de la Dumnezeu ca pe o fire sădită în ea și firească ei. *Și a văzut Dumnezeu toate câte au făcut și iată erau bune foarte* (Fc 1, 31). Iar Apostolul zice: *toată făptura lui Dumnezeu este bună* (1 Tim 4, 4). Putem spune că omul nu are nici o bunătate în el când este prunc și, mai apoi, copil, dar chiar acest lucru, adică a nu avea în el vreo altă închipuire bună intrată prin simțuri, ci o bunătate simplă, fără de imaginație și formă, ca o hârtie nescrisă, deci – zic – tocmai această simplitate pe care o are mintea în ea reprezintă o bunătate primordială și foarte potrivită cu firea lui.² Deoarece [bunătatea aceasta] așa simplă s-a zidit ea de către Dumnezeu, după Ecclesiastul care zice: *Însă vezi, aceasta am aflat, că au făcut Dumnezeu pe om drept; iar oamenii ei au*

căutat multe cugetări (Ecc 7, 30) și iarăși, după Grigorie Cuvântătorul de Dumnezeu, care zice despre Adam că l-a făcut Dumnezeu gol cu simplitatea, „că întru acest fel se cădea să fie cel întâi zidit” (*Cuvânt la Naștere*).

7. De ce s-a zidit mintea simplă și fără imaginație

Mintea s-a zidit așa simplă, fără de imaginație și formă, pentru a fi după chipul și asemănarea Ziditorului Celui simplu, fără de imaginație și formă, *după chipul Nostru și după asemănare* (Fc 1, 26), urmând ca prin această asemănare să se unească mintea cu Chipul Cel dintâi. Pe când toată nevoița filosofilor păgâni și lumești este a-și închipui în mintea lor tot felul de lucruri și cunoștințe ale lucrurilor firești și omenești, pentru ca astfel să alcătuiască tot sistemul filosofic lumesc dimpotrivă, toată nevoița și lucrarea celor sânguincioși și îmbunătățiți este a-și șterge din mintea lor toată forma, chipul și înțelegerea care s-a întipărit în ea și a o face simplă, fără de imaginație, formă și față. Și așa, prin această simplitate, să se unească cu Dumnezeu întorcându-se la forma ei primordială și pruncească. Despre această întoarcere a vorbit Domnul: *Amin grăiesc vouă: de nu vă veți întoarce și să vă faceți ca pruncii, nu veți intra întru Împărăția cerurilor* (Mt 18, 3), încă și înțeleptul Nil zice: „Fericită este mintea care a câștigat în vremea rugăciunii desăvârșita neimaginație”. Iar Sfântul Vasile adaugă și el: „După cum Domnul nu locuiește în biserici făcute de mâini, tot așa nu se află nici în vreo imaginație sau plăsmuire a minții”. Ascultă-l încă pe dumnezeiescul Diadoh [citat de sfinții Calist și

Ignatie Xanthopol]: „Lumina fericită a dumnezeirii îi va străluci atunci când se va odihni de toate și va părăsi orice formă ce-i vine din acestea. Căci strălucirea aceea se arată minții curate când se va goli de toate gândurile” (FR 8, 1979, *Cele o sută de capete ale lui Calist și Ignatie Xanthopol*, cap. 65, p. 137).

Iar dacă acest cuvânt [al lui Aristotel] se referă la cele rele, sunt absolut sigur că este preadevărat. Căci, deoarece răul este afară de fire și intră dinafară înlăuntru, fiind străin de firea minții – care este zidită bună –, nu poate să pună stăpânire pe minte decât intrând dinafară prin simțuri. O dovadă scurtă și vrednică de crezare în acest sens este însuși Adam – omul acela preasimplu și întâi zidit cu mâna lui Dumnezeu. Că acestuia i-a intrat răul în minte precum și imaginația păcatului nu dinlăuntru, prin gânduri, ci dinafară, prin organele simțurilor, diavolul năvălind asupra lui prin vicleana sfătuire cea pentru rod.³

8. Cum își închide cineva simțurile sale față de dulcelele lor

Ce învățăm noi din aceasta, deci? Învățăm că toată forma răului și toată imaginația păcătoasă intră în suflet prin mijlocirea și totodată cu ajutorul organelor simțurilor. Dacă aceste organe nu se vor închide, atunci nu se vor închide nici răutățile și nici patimile. Ascultă însă cum se închid acestea: ferestrele templului lui Solomon erau împletite cu mreji pentru a nu intra în el insectele necurate. Căci așa este scris: *Și ferestrele mrejuite* (Iz 41, 16). Iar aceasta era o

preînchipuire, deoarece cel care vrea să nu-i intre în suflet dulcelele cele necurate ale simțurilor trebuie să aibă mreji împletite la ferestrele organelor simțurilor sale. Dar care sunt mrejele? Iată-le: pomenirea morții, [gândul la] răspunsul pe care va trebui să-l dăm la înfricoșata Judecată și pomenirea muncilor celor veșnice. Prin aceste [cugetări] poate omul să lepede dezmierdările și păcatele când se va întâmpla ca acestea să-i stea înaintea ochilor și a celorlalte organe ale simțurilor lui. Înțeleptul Nil adeverește că acestea așa sunt zicând: „Cei ce vor să-și păzească cugetarea lor curată ca pe un templu, trebuie să-și îngrădească înaintea simțurilor piedici, din gândurile care se înfricoșează de judecata viitoare, precum s-au întocmit acolo îngrădituri la ferestre, ca să nu pătrundă nimic din cele necurate. Acestea au rostul să oprească intrarea formelor necurate, care vreau să se strecoare înăuntru” (FR 1, Nil Ascetul, *Cuvânt trebuincios și folositor*, cap. 50, p. 247, 1993). Iar dumnezeiescul Isidor Pelusiotul zice – învățând în ce chip se cade a-și păzi cineva simțurile sale de dezmierdări – că mintea trebuie să stea ca un împărat și stăpânitor având drept ostași gânduri înfricoșătoare și înarmate pentru a păzi ușile simțurilor și a stăruii în oprirea vrăjmașilor, ca nu cumva aceștia să intre înlăuntru. Dacă (dușmanii) nu vor putea intra înlăuntru, războiul și biruința vor fi ușoare, dar dacă vor intra, războiul va fi greu iar biruința cu îndoială.

„Trebuie ca mintea, ca un împărat stăpânitor, [să aibă] gânduri înfricoșătoare, înconjurată cu arme din toate părțile, pe care să le trimită către porțile simțurilor pentru a întâmpina mai dinainte, a pândi mai dinainte, a împiedica pe războinici; și nu a-i lăsa mai întâi să intre și pe urmă a începe o

luptă plecată spre amândouă părțile [cu șanse la ambele tabere], iar, de multe ori, mai ales spre tabăra dușmană. Aceasta se face celor ce se ostenesc cu mândrie, dorind biruința.” (Epistola 160 către Evtanie diaconul)

Din acest motiv, dacă și Prea Sfinția ta îți vei închide ferestrele organelor simțurilor tale prin aceste mijloace și metode de prevenire, se vor usca cu ușurință toate patimile tale cele lucrătoare, care – printr-o numire de obște – se cheamă trupești și exterioare. Dar ce zic că numai cele trupești și exterioare? Chiar și patimile cele poftite – care printr-o numire de obște se numesc lăuntrice și sufletești – (se vor usca) când vor înceta să intre dezmierdările organelor simțurilor. Acestea, zic iarăși, se vestejesc puțin câte puțin și slăbesc și mor prin multa vreme [de bătrânețe].

9. Cu ce se aseamănă patimile

De aceea zicea și Avva Pimen că, precum șerpilor dacă se închid în vreun vas și nu li se dă hrană, mor încet-încet, tot astfel și patimile lăuntrice din inimă, atunci când se închid și nu vor lua din afară vreme îndelungată hrana lor cea puturoasă prin organele simțurilor trupului, slăbesc și mor.⁴

10. Diavolul moare dacă nu a câștigat dulcele simțurilor

Rezultă din cele spuse mai sus că diavolul – care are drept hrană patimile și dulcele simțurilor – dacă ar fi lipsit de o hrană ca aceasta, moare și el împreună cu ele (patimi și

dulceți), după cum zice Iov: *Furnicileul a pierit neavând mâncare* (Iov 4, 11)*.

11. Din ce cauză diavolul se numește furnicileul

Înteptul Nil a dat o tâlcuire la acest cuvânt zicând aceasta: diavolul se cheamă furnicileul – la fel și oricare patimă. Căci la început patimile se arată mici ca furnicile, iar pe urmă ajung și se fac ca leii: „vrând marele Iov să arate cursele pe care le întinde patima, i-a născocit un nume com-pus de la leul cel foarte îndrăzneț și de la furnica cea foarte mărunță. De fapt, momelile (atacurile) patimilor încep de la închipuirile cele mai mărunte, furișându-se pe nevăgăte de seamă ca o furnică, dar la sfârșit se umflă așa de tare că al-cătuesc pentru cel pe care l-au prins în cursă o primejdie nu să lupte cu patimile încă de atunci de când vin ca o furnică și pun în față puținătatea ca o momeală. Căci de vor ajunge la puterea leului, va fi greu să le biruiască și tare îl vor strâmto-ra. Trebuie să nu le dea nicidecum de mâncare. Iar mâncarea acestora, precum s-a spus adeseori, sunt formele sensibile venite prin simțuri. Căci acestea hrănesc patimile, înarmând

* Termenul de *furnicileul* nu se găsește în ediția de la 1914 a Sfintei Scripturi. Citatul este: *Leul a pierit neavând mâncare* (Iov 4, 11). În schimb se regăsește în ediția 1688: *Furnicileul a pierit neavând mâncare* (Iov 4, 11). Sfântul Nicodim Aghioritul folosește această formă pe care am dat-o și noi.

la rând pe fiecare idol (chip) împotriva sufletului.” (FR 1, Cuviosul Nil Ascetul, cap. 49, pp. 246-247)

Vezi, dar, Stăpâne al meu preaiubite, ce mari vrăjmași vei birui, omorând și patimile și pe diavol, dacă vei tăia dulcelele organelor simțurilor tale. Ah, dar această tăiere, precum și biruința nu va veni fără război – așa cum se întâmplă de fapt și în războaiele cele lumești, unde nu poate nimeni să biruiască dacă nu se va lupta mai întâi. Este adevărat că mare nevoință va trebui să ai cu fiecare organ al simțurilor tale, [luptându-te] cu obiceiul și cu vrăjmașul. Deoarece obiceiul cel rău, pe de o parte, va trage pe fiecare organ al simțurilor ca să se întindă la dezmierdarea cea potrivnică lui – când aceasta este de față –, iar vrăjmașul, pe de altă parte, va duce mare război cu memoria și cu imaginația minții pentru a le pleca spre câștigarea acelei dezmierdări, având scopul de a dobândi și el împreună aceeași dezmierdare.

Ci [ai] inimă, Stăpâne al meu, inimă! Stai cu bărbăție fără a te pleca la voia vrăjmașului și zi întru tine aceste stihuri iambice ale lui Grigorie Cuvântătorului de Dumnezeu: „Nici un viteaz nu se arată curajos mai înainte. Căci biruințele scot laudele.” Psilii – un popor libian – după aceasta cunoșteau că fiii lor sunt cu adevărat ai lor: dacă copiii ar fi apucat cu bărbăție și fără de frică o viperă pe care părinții o puneau înaintea lor. Fă și Sfînția ta pe vrăjmaș să cunoască că ești într-adevăr fiu adevărat al lui Hristos – Părintele tău Cel ceresc, Care a biruit patimile și pe diavol – prin biruința pe care o să o ai asupra dezmierdărilor organelor simțurilor tale. Iar dacă el [diavolul] îți dă război, să nu te temi a-i zice

lui ceea ce i-a zis un spartan lui Xerxe*: „Ai putut, o, împărate, să străbați marea și să spinteci muntele Athonului, dar nu vei (putea) străbate coasta unui spartan înarmat”.

Prin toate acestea, arată vrăjmașului că nu ești un rob al simțurilor tale, ci un domn și un împărat; arată-i că nu ești numai carne și sânge, ci și minte cuvântătoare (rațională), rânduită de Dumnezeu a fi iconom și singur stăpânitor peste patimile cele necuvântătoare [neraționale] ale trupului.

Zi întru sine-ți acea înțeleaptă cugetare referitoare la reaua obișnuință: „Dezvătărea de răutăți este pentru oameni o luptă neasemuit de nobilă”. Iar dacă rău m-am obișnuit să dau organelor simțurilor mele dezmierdările potrivnicilor, născându-se din învățătura cea rea obiceiul cel rău, de ce să nu le învăț mai bine – prin cele împotriva – ca prin buna învățătură să se facă bun obicei? La început am să pățimesc amărăciune și greutate pentru a putea după acestea să dobândesc ușurare și dulceață. Căci precum copacul ce se numește „lotos” (adică trestia de zahăr) are rădăcinile mai amare decât orice alt copac, roadele însă mai dulci decât oricare altele – așa încât această dulceață a stat ca un alt ehenis** al coră-

* Xerxe I cel Mare – rege al Persiei (486-465 î. Hr.), din dinastia Ahemenizilor. A continuat politica de cuceriri a lui Darius I. A întreprins, cu o armată uriașă pentru acea vreme, o expediție în vederea cuceririi Greciei (războaiele medice).

** Grigorie Dascălu explică într-o notă la *Hexaimeronul* Sfântului Vasile cel Mare acest termen „ehenis”: „Pește care oprește și [ține] în loc corăbiile” – pește marin, nu mai lung de 40 cm; are pe cap un disc în formă de ventuză, care îi permite să fie transportat de alți pești, de cetacee sau chiar de corăbii. Cei vechi credeau că peștii aceștia sunt în stare să oprească sau să întârzie corăbiile; de aici și numele lor.” [vezi P.S.B. 17, p. 155].

biilor lui Odiseu și a ținut pe cei ce înotau în marea Tirului spre Liban, după cum zice Homer –, tot așa și primele lucrări și învățături ale faptelor bune, din care vine mai apoi deprinderea lor, sunt prea amare și prea grele pentru simțuri. Însă lucrările care se nasc apoi din deprinderile cele câștigate [prin amărăciune] ale faptelor bune sunt prea dulci și prea ușoare.

Și ca să zic pe scurt, iată că îngerii stau sus, ținând cununii în mâini; iată că Hristos, puitorul de cununii, șade și de câte ori vei birui în acest război și nu te vei pleca la dezmiertările organelor simțurilor tale, tot de atâtea ori te vei încununa cu nevăzute cununii. Căci zice Marele Vasile: „Durerile aduc slavă, iar ostenele pricinuiesc cununii”. Însă dacă te-ai biruit o dată (care să nu fie) sau chiar și de două ori, să nu cazii desăvârșit, ci stai cu bărbăție, chemându-L în ajutor pe Dumnezeu și, dacă vei face așa, îndată darul lui Dumnezeu o să vină în ajutorul tău și nu te va lăsa să fii biruit desăvârșit de vrăjmașul. Vrei să te încredințezi de acest lucru? Urmează-mi, vom merge la Sodoma. Iată, ai ajuns. Aici, cei cinci împărați ai sodomitenilor dumnezeiasca Scriptură ne spune că erau supuși împăratului asirienilor, care se numea Kedarlaomer, precum și celorlalți trei împărați împreună cu el, plătindu-i vreme de zece ani tribut și haraci*. În al treisprezecelea an s-au îndepărtat și nu au mai vrut să plătească obișnuita dajdie împăratului asirian și celor împreună cu dânsul. Kedarlaomer s-a mâniat foarte tare din cauza aceasta. A adunat putere [oaste] mare și dădu război celor cinci împărați. În al paisprezecelea an au fost biruiți [cei cinci împărați]

* Haraci – Tribut anual plătit sultanului (sau, în cazul nostru, respectivului împărat) de către țările vasale.

deodată și robiți. Ce se întâmplă însă? Auzind Avraam de acest lucru, pentru dragostea lui Lot, nepotul său, aleargă, se duce, bate război, biruiește și îl slobozește împreună cu toată casa lui.

12. Ce legătură are războiul făcut în Sodoma cu organele simțurilor

Aceasta spusă mai sus este o istorie care se înțelege altfel când o punem în legătură cu cele cinci organe ale simțurilor, cu diavolul și cu patimile. Cei cinci împărați sunt cele cinci organe ale simțurilor care până la vârsta de 12 ani ai copilului, din cauza neputinței de a deosebi și a nedesăvârșirii părții celei cuvântătoare, se îndulcesc de dezmiertările cele simțitoare, plătind astfel acest haraci asirianului diavol și celor trei împărați împreună cu dânsul – adică celor trei patimi începătoare și cuprinzătoare: uitarea, necunoștința și lenevirea. După ce partea cea cuvântătoare va începe să discearnă binele și răul, din cauza vătămării ce i-o pricinuieste [această robie], cele cinci organe ale simțurilor, oprindu-se de către partea cea cuvântătoare, nu mai vor să plătească haraci vrăjmașului – adică nu mai vor să se îndulcească de dezmiertările lui cele poftitoare. De aceea vrăjmașul dă război mare luptând și gâdilând aceste organe ale simțurilor, [vrea a le aduce] spre obișnuita lor dezmiertare, biruindu-le. Dar Iisus Hristos, Cel Ce Se trage din sămânța lui Avraam, fiind chemat în ajutor, aude, vine și, întărind partea cea cuvântătoare cu darul Său, le eliberează [pe simțuri] prin El de biruința cea desăvârșită a vrăjmașului. Acel

mare și preaînțelept Nil tâlcuiește această istorie în acest fel, zicând: „Noi însă din istoria aceasta avem să învățăm cele ce ne privesc pe noi, și anume să luăm cunoștință despre războiul simțurilor împotriva lucrurilor sensibile. Căci fiecare dintre noi, de la naștere până la doisprezece ani, încă neavând curățită puterea de discernământ, își supune simțurile fără cercetarea lucrurilor sensibile, slujind lor ca unor stăpâni: vederea, lucrurilor care se văd; auzul, vocilor; gustul, sucurilor; mirosul, aburilor; pipăitul, lucrurilor care pot mișca această simțire. Până la această vârstă omul nu poate distinge sau destrăma nici una dintre percepții, din pricina copilăriei. Dar când i se întărește cugetarea și începe să simtă paguba ce-o suferă, plănuiește îndată răscularea și scăparea din această robie. Și dacă s-a făcut puternic în cugetare, își întărește această hotărâre, declarându-se slobod pentru totdeauna, scăpat de stăpânii amarnici. Dar dacă judecata lui e prea slabă pentru această sfortare, își lasă iarăși roabe simțurile, biruite fiind de puterea lucrurilor sensibile.” (FR 1, Sfântul Marcu Ascetul, Cuvântul 52, p. 249).

Să nu crezi că această biruință este una simplă și de mică importanță. Cu adevărat, Stăpâne al meu, este mai mare biruință a birui o patimă de-a ta precum și o dulceată a simțurilor tale decât a birui o sută de vrăjmași. Mai slăvit semn de biruință este a vărsa cineva de voie puțină sudoare precum și o picătură de sânge pentru dragostea lui Dumnezeu și a surpa o voie rea de-a ta, spre invidia vrăjmașului, decât a vărsa râuri de sânge pentru a surpa oști întregi. Și iarăși mai vestit curaj se socotește a-ți supune simțurile și tot trupul tău stăpânului tău mintea, decât a-ți supune împărății răsfățate. De aceea și împăratul Alexandru, fiind lăudat odată de oare-

care pentru că a biruit toată lumea, înțelept a răspuns: „Deșarte ar fi fost toate biruințele mele dacă nu aș fi putut să mă biruiesc pe sine”. Căci mulți, biruind pe vrăjmașii lor, cetăți și laturi supunând, s-au biruit jalnic de necuvioasele patimi și de puturoasele pofte ale trupului. Făcându-se domni ai lumii, s-au făcut – vai! – robi ai patimilor lor. De aceea bine a zis un Părinte: „Aceasta este biruința cea mai mare: a se birui [cineva] pe sine”.

Zice și Isidor Pelusiotul: „Nu se numește purtător de biruință cel ce biruiește pe barbarii cei din afară. S-ar chema așa dacă ar supune războiul cel dinăuntru al dezmiardărilor. Căci mulți, biruindu-i pe barbari, s-au robit de patimi urât și jalnic.” (Epistola către Gherman Comintarasie, nr. 1177)

13. Cei ce nu biruiesc nevăzutul război sunt necinstiți

Dacă vei sta cu bărbăție în acest război nevăzut dus de vrăjmașul cu simțurile tale și atacând vei birui, să știi că îngerii îți vor sluji și ca pe un biruitor te vor încununa. Aceasta îți-o confirmă întru totul cel mai sus zis, dumnezeiescul Isidor, zicând: „După război îngerii îți vor sluji ție – dar nu ca niște robi, deoarece această datorie o au numai către singur Dumnezeu – și te vor încununa ca pe un biruitor” (Epistola 75 către Ioan Pustnicul). Iar dacă, din imputinarea sufletului, vei cădea jos și te vei arăta biruit, (care să nu fie!) nu numai că te vei face bucurie vrăjmașului și vei pricinui în tristare și ocară lui Hristos, lipsindu-te de cununile cerești, ci și după legile omenești cu necinste te vei duce din viață. Căci lege era la macedoneni ca oricare ostaș care nu ar fi omorât

vreun dușman să poarte în loc de brâu ostășesc un căpăstru. Asemenea acestuia se arată ucigaș și cel care ar fi ucis vreun orășean prin lupta în cuvinte și care nu ar fi ucis un vrăjmaș străin pentru micșorarea de suflet. Și elinii aveau lege ca ostașul care avea arma lui fără vreun semn de biruință și sabie fără de sângele războinicilor să fie nevestit și fără de nume. Iar dacă vreunul și-ar fi pierdut arma, acesta era un om foarte rău vorbit. De aceea și spartanii l-au izgonit pe Arhiloh* făcătorul de stihuri [poetul] – care era de o patrie cu ei –, căci numai a scris [dar nu a și făcut] în poeziile lui un stih ce zicea: „Mai bine este a se lipsi [cineva] de armă decât de viață”.

Note

¹ De aceea și înțeleptul Teodorit, tâlcuind acest text din Cântarea Cântărilor: *Asemenea este frățiorul meu... iată el stă după peretele nostru privind pe ferestre* (Cânt 2, 9), zice că prin simțurile bine conduse apare Mirele – Dumnezeu, arătându-Și fața Sa.

² Omul, așa cum este el zidit de Dumnezeu are în sine o bunătate primordială, înăscută, fără imaginație și formă. Pe urmă, o dată cu creșterea în vârstă, el poate dobândi o bunătate câștigată.

³ Aceasta o adeverește și Marele Macarie când zice despre Adam: „Tot așa s-a întâmplat cu Adam, care a fost creat de Dumnezeu curat pentru a-I sluji Lui [...] însă, când cel vi-

* Arhiloh (712 – c. 664 î. Hr.) – poet grec din Paros; creator al versului iambic, poezii cu pronunțat caracter satiric (*Iambii*).

clean s-a apropiat de el și i-a vorbit, a ascultat mai întâi cuvântul acestuia, din exterior, prin urechi. După aceea, cuvântul acestuia a trecut în inima lui și i-a cuprins toată ființa” [P.S.B. 34, Omilia a XI-a, 5, p.137].

⁴ Mai putem asemăna patimile și cu altceva: cu viermii cei mici ce se află în țărână sau pe fundul vreunei bălți sau ape. Aceștia, deoarece nu au ce mânca, se liniștesc și stau cuminți. Dacă se întâmplă să arunce cineva în baltă sau în apă fărâmituri de pâine – sau altceva de mâncare – îndată îi vezi că mișcă și se ridică la suprafață alergând la hrană. Așa sunt și patimile: dacă nu iau dinafară vreo hrană sau dulceață se liniștesc în adâncul inimii șezând în pace. Dar, când s-ar întâmpla să intre prin organele simțurilor vreo dulceață – mai ales prin ochi –, îndată ies din acel adânc și aleargă la hrană. Și nu numai atât, dar își întipăresc pe față – fiecare în parte – mișcarea lor, făcându-i și pe cei din afară să o priceapă. Astfel, patima fricii, imediat ce se mișcă în inimă din cauza vreunei priviri înfricoșătoare, face fața palidă; patima urii face fața posomorâtă spre cel urât; patima rușinii roșește fața; patima îndrăgostirii schimbă vederea atunci când este privită fața cea îndrăgită; și tot așa, fiecare patimă la rând producând o schimbare deosebită.

***Sfânta Mănăstire Dionisiu unde s-a nevoit
Sfântul Nicodim Aghioritul***